

РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія

на монографію доцента кафедри “Політологія та право” Запорізького національного технічного університету, кандидата юридичних наук, доцента Кириченка Юрія Вікторовича “Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов’язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду”*

Серед численних теоретичних і практичних проблем конституційного права одними з найактуальніших проблем з часу проголошення незалежності України були і є проблеми прав і свобод людини і громадянина в Україні. Незважаючи на те, що чинна Конституція України вперше в повному обсязі імплементувала міжнародно-правові акти з прав людини, порівняно з конституціями колишнього СРСР та сучасних європейських країн збільшила коло цих прав і посилила їх гарантії, на жаль, значна частина з них так і залишається деклараціями та неповною мірою відповідає сучасним загальносвітовим і європейським стандартам, у багатьох конституційних нормах з юридичної точки зору міститься чимало явних і прихованих істотних змістовних недоліків, колізій, суперечностей тощо, що негативно позначається на правозастосовчій практиці.

З огляду на це принципового значення набуває необхідність критичного аналізу конституційних положень, науково-теоретичного переосмислення уявлень про особливості нормативного закріплення прав, свобод та обов’язків людини і громадянина в Конституції України, та з урахуванням досягнень сучасної конституційної практики європейських держав приведення їх у відповідність із принципом “людиноцентризму”.

У цьому плані питання, що досліджуються в монографії кандидата юридичних наук, доцента Кириченка Юрія Вікторовича “Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов’язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду”, характеризуються актуальністю та науковою новизною, їх вибір зумовлений прагненням автора глибоко вивчити й осмислити позитивний вітчизняний та європейський досвід, та на цій основі, з одного боку, висвітлити в одному вимірі загально-теоретичні й суто практичні аспекти проблематики конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов’язків людини і громадянина в Україні, а з іншого – здійснити комплексний порівняльно-правовий аналіз положень норм Конституції України, в яких закріплено права, свободи та обов’язки людини і громадянина, та аналогічні положення конституцій 42 держав кон-

* Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов’язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду: монографія. Київ: Видавець ФОП Сладкевич Б. А., 2017. 544 с.

тинентальної Європи, які належать, так само як і Україна, до романо-германської системи права, що надало змогу автору вивести наукову дискусію на якісно новий рівень, актуалізувати пошук нових теоретичних рішень та відповідей на виклики суспільства, а також запропонувати сучасну теоретико-концептуальну модель конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, які закріплено в розділі II “Права, свободи та обов'язки людини і громадянина” Конституції України.

Не викликає сумніву важливість та актуальність даної теми, оскільки права людини є органічним компонентом демократичного політичного простору, інструментом гуманізації суспільних відносин, формування творчої особистості та становлення постіндустріального людства, формування та функціонування соціально-правової державності та громадянського суспільства.

Науковою новизною монографії є те, що вперше у вітчизняній юридичній науці здійснено комплексний аналіз теоретико-правового та практичного аспектів конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду. При цьому заслуговує на особливе визначення те, що автор концентрується не лише навколо Конституції України, а й звертається до сучасних конституцій європейських держав і міжнародно-правових актів, що надало змогу розширити нормативну основу монографії.

Структурно монографія складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на тринадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатка. Глибоке наукове дослідження проблем конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні характеризується низкою вагомих наукових здобутків, які в цілому становлять теорію конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Водночас слід зазначити, що рецензована праця має більш практичний характер, містить численні та слушні посилання на конституційне законодавство європейських держав, які є дотичними до аналізованої проблематики.

У першому розділі автор, досліджуючи сучасний стан наукових розробок конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні, зазначає, що, незважаючи на значну кількість фундаментальних і змістовних наукових праць, де розглядалися теоретичні і практичні аспекти прав людини, кількісна сторона при цьому не завжди адекватно співвідноситься з якісною. Крім цього, серед науковців відсутній єдиний, уніфікований підхід до визначення понять “права людини”, “правове регулювання”, “конституційно-правове регулювання” тощо, а також учені неоднозначно, а іноді й суперечливо, розглядають поняття, зміст і місце в Конституції України як окремих видів прав і свобод людини і громадянина, так і їх груп. Досліджуючи норми конституцій України та європейських держав, автор зауважує, що на результативність конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина впливають такі основні чинники: відповідність конституційних норм рівню соціально-

економічного розвитку суспільства; рівень досконалості конституційних норм, тому що від правильного вибору юридичних засобів і прийомів залежить у кінцевому підсумку ступінь досягнення мети конституційно-правового регулювання; рівень правової культури та правової свідомості усіх учасників правових відносин.

У наступних розділах (розділи 2, 3) монографії закономірно досліджено зміст громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав і свобод людини і громадянина та їх місце в системі прав людини.

Автор слушно констатує, що громадянські права покликані забезпечувати особисту свободу й автономію людини. як члена громадянського суспільства, та надають їй можливість за допомогою правових засобів захистити себе від будь-якого незаконного втручання держави у сфери її приватного життя, та робить висновок про те, що основним призначенням цих прав і свобод є забезпечення пріоритету індивідуальних і внутрішніх орієнтирів розвитку кожної людини.

Досліджуючи політичні права і свободи, автор стверджує, що саме вони є неодмінною умовою функціонування усіх інших видів прав і свобод, оскільки становлять органічну основу системи демократії і виступають як засіб контролю за владою, як цінності, на які влада повинна орієнтуватися, обмежувати себе цими правами, визнавати та гарантувати їх. При цьому особливої уваги заслуговує пропозиція щодо оптимізації формулювання юридичної конструкції ст.ст. 36 і 37 Конституції України, які автор пропонує викласти в одній статті (ст. 36) в новій редакції, а положення щодо політичних партій та професійних спілок нормативно розмежувати й викласти у самостійній статті (відповідно ст. 37 і ст. 44). У зв'язку з цим запропоновані норми будуть співвідноситися як загальна (базова) норма (ст. 36) та спеціальні норми (ст. ст. 37, 44).

На основі всебічного аналізу численних наукових праць, міжнародно-правових актів і національних законодавств України та інших європейських держав автор обґрунтовує положення про доцільність розмежування та групування на три окремі групи економічних, соціальних і культурних прав, які, на його думку, не слід ототожнювати або поєднувати в межах однієї групи. При цьому доводиться, що ці права пов'язані з концепцією соціальної держави й тому вони виступають як певні вимоги до влади і є обов'язком держави.

У розділі четвертому монографії знайшло своє подальше обґрунтування положення про те, що права, свободи та обов'язки людини і громадянина є відносно самостійними категоріями, у той же час автор стверджує про неможливість розкриття їх сутності в повному обсязі окремо один від одного, оскільки це взаємопов'язані поняття. Доведено, що взаємозв'язок і взаємозалежність обов'язків з правами і свободами та із суспільством і державою дістав своє конституційно-правове закріплення в багатьох конституціях європейських держав.

Висновки, яких дійшов автор, логічно впливають зі змісту монографії, є обґрунтованими, конкретними та спрямовані на вдосконалення положень

Конституції України, в яких закріплено права, свободи та обов'язки людини і громадянина, а також норм інших розділів Конституції України. Здобутком дослідницької роботи є сформульована пропозиція щодо закріплення на конституційному рівні самостійної норми (ст. 53-1), в якій містяться гарантії прав національних меншин на розвиток їх етнічної та національно-культурної самобутності.

Як і будь-яке дослідження, що має творчо-пошуковий характер, монографія надає можливості для дискусії, зокрема, слід було б більш ґрунтовно розкрити зміст, сутність та ознаки поняття “права”, “свободи”, “права людини”, “конституційно-правове регулювання” тощо. Але ці зауваження аж ніяк не знижують загального позитивного враження від рецензованої монографії, яка є вагомим внеском у розвиток вітчизняного конституціоналізму і може бути рекомендована до друку. На нашу думку, вона принесе велику користь не лише науково-педагогічним працівникам, студентам, а й відповідним державним службовцям, у першу чергу депутатам усіх рівнів і усім, хто цікавиться проблемами конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

*завідувач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент
В. О. Боняк*